

ภาษาบาลีสันสกฤตในฐานะคำยืม: กรณีศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนในภาษาไทย Pali and Sanskrit Loanwords: A Case Study of Modifications in Written Form within the Thai Language

จิตตภา สารพัฒน์ไชยปัญญา (Chittapa Sarapadnuek Chaipunya)¹

Received: January 16, 2025

Revised: March 13, 2025

Accepted: March 14, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย โดยใช้กรณีศึกษาจากคำใน “หนังสือคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” ที่จัดพิมพ์เผยแพร่โดยราชบัณฑิตยสถาน จัดพิมพ์ครั้งที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) การปรับเปลี่ยนรูปพยัญชนะ แบ่งย่อยได้เป็นการเปลี่ยนรูปพยัญชนะ ได้แก่ การเปลี่ยนรูปพยัญชนะต้นและการเปลี่ยนรูปพยัญชนะท้าย การตัดรูปพยัญชนะ ได้แก่ การตัดรูปพยัญชนะสะกดในคำภาษาเดิมกับการตัดรูปพยัญชนะตัวสุดท้ายของคำในภาษาเดิม และการเพิ่มรูปพยัญชนะ 2) การปรับเปลี่ยนรูปสระ แบ่งย่อยได้เป็นการเปลี่ยนรูปสระ การตัดรูปสระ และการเพิ่มรูปสระ และ 3) การปรับเปลี่ยนเครื่องหมาย แบ่งย่อยได้เป็นการเปลี่ยนเครื่องหมาย เช่น การเปลี่ยนรูปเครื่องหมายนิคหิต การเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย ฃ การตัดเครื่องหมาย และการเพิ่มเครื่องหมาย เช่น การเพิ่มรูปเครื่องหมายวรรณยุกต์ และการเพิ่มรูปเครื่องหมายทัณฑฆาตในคำภาษาไทย

คำสำคัญ: คำยืม, การปรับเปลี่ยนรูปการเขียนคำยืม, ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

Abstract

This research examines the modifications in the written forms of Pali and Sanskrit loanwords in Thai language. The data were the loanwords in the 1st edition of the book entitled *Nang Sue Kam Thai Tee Yuem Ma Jak Pasa Bali Lae Sansakrit (Thai Words Loaned from Pali and Sanskrit)*, published by the Royal Academy. Three main categories of modifications were found: 1) consonant modifications including changes in initial and final consonants, omissions of final consonants or codas from the original words, and additions of consonants, 2) vowel modifications including vowel changes, vowel omissions, and vowel additions, and 3) diacritic mark modifications including mark alterations such as alterations of the *nikhahit* (◌◌) mark and the *r* diacritic mark, mark omissions, and mark additions such as additions of tonal markers and the *thantakhata* (◌◌) mark.

Keywords: Loanword, The Written Forms of Loanwords, Pali and Sanskrit in the Thai language

¹ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

บทนำ

ภาษาบาลีและสันสกฤตมีบทบาทสำคัญในฐานะรากฐานทางวัฒนธรรมและศาสนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะประเทศไทย การยืมคำจากทั้งสองภาษาจึงเกิดขึ้นพร้อมกับการเข้ามาของวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ และการเผยแพร่พุทธศาสนา รวมถึงศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในดินแดนไทย ภาษาบาลีและสันสกฤตจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะต้นทางของคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรม และวิชาการในภาษาไทย

คำในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีโครงสร้างทางเสียงและระบบการเขียนที่แตกต่างจากภาษาไทย กล่าวคือ เสียงพยัญชนะและเสียงสระบางเสียงในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เป็นเสียงที่ไม่พบในภาษาไทย เช่น เสียงพยัญชนะ ข (ṣ) ศ (ś) เสียงสระ ฤ (ṛ) รวมถึงรูปเขียนของพยัญชนะ เช่น ปฺร ๗ฒ รุ และเครื่องหมายพิเศษ เช่น “นิคหิต” “พินทุ” ที่ไม่พบในภาษาไทยเช่นกัน

ความแตกต่างดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้การปรับเปลี่ยนรูปเขียนของคำยืมจากภาษาทั้งสองเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้คำยืมสามารถใช้งานได้จริงในภาษาไทย ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนพยัญชนะต้นจาก “ป” เป็น “บ” หรือการเพิ่มรูปสระ “-ะ” ท้ายคำ การเปลี่ยนแปลงนี้ช่วยให้คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตสามารถออกเสียงและเขียนได้ง่ายขึ้นในบริบทของภาษาไทย สะท้อนถึงความยืดหยุ่นและความคิดสร้างสรรค์ของผู้ใช้ภาษาไทยในการปรับรูปคำให้สอดคล้องกับการใช้งาน จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการเหล่านี้ช่วยให้คำยืมจากทั้งสองภาษาผสมผสานกับภาษาไทยได้อย่างลงตัวและเป็นการสร้างความหลากหลายในคลังคำศัพท์ของไทยได้อีกทางหนึ่ง

งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาลักษณะการปรับเปลี่ยนรูปเขียนของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยเก็บข้อมูลจากหนังสือ “คำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” จัดพิมพ์เผยแพร่โดยราชบัณฑิตยสถาน เมื่อปี พ.ศ. 2553 เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากในหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมคำในภาษาไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต รวมทั้งแสดงการประสมคำและได้ให้ความหมายของคำไว้ด้วย

แม้ว่าหนังสือ “คำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” จะมุ่งเน้นในเรื่องการให้ที่มาของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตซึ่งใช้อยู่ในภาษาไทยเป็นหลัก แต่หากพิจารณาคำยืมจากภาษาทั้งสองในบริบทการเขียนจะเห็นได้ว่าคำทุกคำมีการปรับเปลี่ยนรูปคำไปจากรูปเขียนของคำในภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตด้วยเช่นกัน ซึ่งสามารถวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนรูปเขียนได้ดังนี้

การเปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ว” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พ” ในคำภาษาไทย ในคำ ส. กาวย เป็น กาวย

การเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย ฤ (เรผะ) ในคำภาษาสันสกฤต เป็นรูปพยัญชนะ รร ในคำภาษาไทย ในคำ ส. กรุม (ป. กมม) เป็น กรรุม

การตัดรูปพยัญชนะสะกดในคำภาษาเดิม ในคำ ป. จุลล เป็น จุล

การเปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ต” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ด” ในคำภาษาไทย ในคำ ป., ส. ชาตก เป็น ชาตก

จากการวิเคราะห์ตัวอย่างคำ พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจ คือ คำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ไทยยืมมาใช้มีการปรับเปลี่ยนรูปเขียนไปในลักษณะใดบ้างเพื่อให้เหมาะกับการใช้คำเหล่านั้นในภาษาไทย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยการเก็บรวบรวมคำจากหนังสือ “คำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” เป็นกรณีศึกษาเพื่อให้ทราบถึงลักษณะรูปเขียนที่เปลี่ยนไปของคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเมื่อนำมาใช้เป็นคำยืมใน

ภาษาไทย ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนรูปเขียนของคำยืม ตลอดจนทำให้ผู้เรียนภาษาไทยสามารถเขียนคำยืมเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องมากขึ้นด้วย

การทบทวนวรรณกรรม

การเปลี่ยนแปลงรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤต

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตพบว่า มีนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องรูปเขียนหรืออักขรวิธีของยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย อาทิ ชูศักดิ์ ทัพย์เกษร (2562) และจิตตาภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา (2564) ซึ่งสามารถสรุปลักษณะรูปเขียนของคำยืมที่เปลี่ยนแปลงไปจากคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตได้ดังนี้ 1) การปรับเปลี่ยนรูปสระ 2) การปรับเปลี่ยนรูปพยัญชนะ และ 3) การปรับเปลี่ยนรูปเครื่องหมายต่าง ๆ ซึ่งปรับเปลี่ยนรูปเขียนแต่ละลักษณะ อาจแบ่งย่อยได้เป็นการเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อยืมคำเหล่านั้นมาใช้ในภาษาไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยพบว่าในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยที่น่าสนใจ ดังนี้

ณัฐา วิพลชัย (2558) ศึกษาลักษณะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เรื่องพระมหาชาดกคำกาพย์ ด่วนที่มาของคำยืม การเปลี่ยนแปลงเสียงของคำยืม และการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืม พระมหาพิชัย สลัญญเมธและคณะ (2564) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาบาลีที่ปรากฏในภาษาไทย สารโธจน์ บัวพันธุ์งาม (2564) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในปัญญาสาตกฉบับล้านนาด้านเสียงและการเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์ของคำยืม ยุทธิชัย อุปการดี (2564) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านอักขรวิธีของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในจารึกสุโขทัย เปรียบเทียบกับรูปคำในปัจจุบัน

จิตตาภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา (2564) ศึกษาที่มาและรูปเขียนที่เปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาหน่วยศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ใช้ในการตั้งชื่อ และภักจิรา ธรรมมานุธรรม (2565) ศึกษาการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในพระวารสารสมัยอยุธยา

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต พบว่า ขอบเขตด้านเนื้อหาหรือประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษามีทั้งการศึกษาที่มาของคำ วิธีการรับคำ ลักษณะการยืมคำมาใช้ในภาษาไทย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียง ศัพท์ ความหมาย รวมทั้งอักขรวิธี

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยดังกล่าวข้างต้นพบว่าไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาเกี่ยวกับปรับเปลี่ยนรูปการเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยใช้ข้อมูลจากหนังสือคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ภาษาบาลีสันสกฤตในฐานะคำยืม: กรณีศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนในภาษาไทย จากหนังสือเล่มดังกล่าว โดยใช้ข้อมูลจากการทบทวนเอกสารที่อธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้ในการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง อาทิ การเปลี่ยนแปลงเสียงคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต การคงรูปคำและการเปลี่ยนแปลงรูปคำ และวิธีการสังเกตคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยคือ สืบค้นและรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย อาทิ ข้อมูลจากหนังสือ “คำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” ซึ่งจัดพิมพ์เผยแพร่โดยราชบัณฑิตยสถาน เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤต และงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย จากนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตใน “หนังสือคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังประเด็นที่ผู้วิจัยนำเสนอในผลการวิจัย โดยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) อภิปรายผล รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในฐานะยืมคำ พบการปรับเปลี่ยนรูปเขียนของคำเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนรูปพยัญชนะ หมายถึง การเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปพยัญชนะในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อภาษาไทยยืมคำเหล่านั้นมาใช้ ได้แก่

1.1. การเปลี่ยนรูปพยัญชนะ หมายถึง การเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปพยัญชนะในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อภาษาไทยยืมคำเหล่านั้นมาใช้ ได้แก่

1.1.1 การเปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ป” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “บ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กปฏ ส.	กบฏ
กपाल ป.,ส.	กบาล
ปญฺญตฺติ ป.	ปัญญาติ
ปลลงฺก ป.	บัลลังก์
ปาตฺร ส.	บาตร
ปารมี ป.	บารมี
ปาศก ส.	บาศก์
ปุคฺคฺล ป.	บุคคล
บุษฺปก ส.	บุษบก
โปกฺรณ ป.	โบราณ

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ว” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปฐวี ป.	ปฐพี
วินาศ ส.	พินาศ
วิศวาส ส.	พิศวาส
วิษ ส.	พิษ
วิเศษ ส.	พิเศษ
ไวชยนต์ ส.	ไพชยนต์
ไวฑูรย ส.	ไพฑูรย์
ไวบุลย ส.	ไพบูลย์
ไวโรจน ส.	ไพโรจน์
อาเวศ ส.	อาเพศ

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ต” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ด” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กนฺตาร ป.	กัณฑ์
ชาตก ป., ส.	ชาดก
ตชฺชนี ป.	ดัชนี
ตณฺตริ, ตณฺตริณ ส.	ดนตรี
ตรฺชนี ส.	ดรรชนี
ตสฺสกร ส.	ดัสกร
ตารณี, ตรณี ส.	ดารณี

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ส” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ฉ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
สิมพลี ป.	ฉิมพลี

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “จ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
นาทิกา ส.	นาฬิกา

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ญ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ญ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปิฏก ป., ส.	ปิฎก

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ปร” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ปร” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปริกขาร ป.	บริขาร
ปริกรม ส.	บริกรรม
ปริจจาค ป.	บริจาค
ปริภาษ ส.	บริภาษ
ปริษทุ ส.	บริษัท
ปริสุทธิ ป.	บริสุทธิ์

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “วย” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พย” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ววยยาม ส.	พยายาม
ไวยมน ส.	ไพบย

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “วร” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พร” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
วรต ส.	พรต

1.1.2 การเปลี่ยนรูปพยัญชนะท้าย

เปลี่ยนรูปพยัญชนะท้าย “พ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ภ” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปรารพธ ส.	ปรารภ

1.2 การตัดรูปพยัญชนะ แบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

1.2.1 การตัดรูปพยัญชนะสะกดในคำภาษาเดิม

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
จาริตต ป.	จารีต
ตชฺชนี ป.	ดัชนี
ทุจจริต ป.	ทุจจริต
นิสสย ป.	นิสสัย
นิสสิต ป.	นิสิต
ปภินณก ป.	ปภินณะ
ปฏิกกุล ป.	ปฏิกุล
ปฏิปตติ ป.	ปฏิบัติ
ปฏิวตติ ป.	ปฏิวัติ

ภาษาเดิม

อนุสรณ ป.

ภาษาไทย

อนุสรณ์

1.2.2 การตัดรูปพยัญชนะตัวสุดท้ายของคำในภาษาเดิม

ภาษาเดิม

นิมนตน ป.

ปรารพธ ส.

วายุย ส.

ภาษาไทย

นิมนต์

ปรารภ

พายุพ

1.2.3 การเพิ่มรูปพยัญชนะ

ภาษาเดิม

กปิ ป.,ส.

ทมน ป., ส.

ภาษาไทย

กระบี่

ทรมาน

2. การปรับเปลี่ยนรูปสระ หมายถึง การเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปสระในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อภาษาไทยยืมคำเหล่านั้นมาใช้ ได้แก่

2.1 การเปลี่ยนรูปสระ พบตัวอย่างการเปลี่ยนรูปสระ เช่น

เปลี่ยนรูปสระ “ิ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “ี” “เ” “ไ” “เีย” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม

กวิ ป.,ส.

ตริ ส.

ฐลิ ป., ส.

ปาลิ ป., ส.

พลิ ป., ส.

มณิ ป., ส.

วิถิ ป., ส.

ผลิก ป.

ติรจฉาน ป.

วิศาล ส.

ติรจฉาน ป.

มนทिर ป., ส.

ภาษาไทย

กวี

ตรี

ฐลี

บาลี

พลี

มณี

วิถี

ผลึก

ไตร่จฉาน

ไพศาล

เดียจฉาน

มนเทียร

เปลี่ยนรูปสระ “๕” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “๖” “เีย” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
วิณา ป., ส.	พิน
วิถี ป., ส.	วิถี
วิปรีต ส.	วิปรีต
วีรย ส.	เพียร

เปลี่ยนรูปสระ “ุ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “ู” “โ-” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
คุณ ป., ส.	คุณ
คุหา ป., ส.	คุหา
ธนุ ป.	ธนู
อณุ ป., ส.	อณู
อสุร ป., ส.	อสูร
อาตุร ป., ส.	อาตุร
กุหก ป., ส.	โกหก

เปลี่ยนรูปสระ “ู” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “ุ” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปัสกุล ป.	บังสกุล
ฐลิ ป., ส.	ฐลี

เปลี่ยนรูปสระ “เ-” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “ไ-” “แ-” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
เปรชนีย ส.	ไปรษณีย์
เวยยาวจกร ป.	ไวยาวจักร
เวศยา ส.	แพศยา
ไวทย ส.	แพทย์

เปลี่ยนรูปสระลอย เช่น “อ” “อา” “อุ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะ “อ” ประกอบกับสระในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
อปโลกน ป.	อุปโลกน์
อาสน ป., ส.	อาสนะ
อุจจาร ป., ส.	อุจจาระ
อาคนตุก ป., ส.	อาคันตุกะ

2.2 การตัดรูปสระ พบการตัดรูปสระลอยและการตัดรูปสระจมในคำภาษาบาลีและ/หรือ
ภาษาสันสกฤต เมื่อนำคำมาใช้ในภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
อุโปสถ ป.	โบสถ์
ตุลา ป., ส.	ตุล
วีณา ป., ส.	พิน
โหรา ป., ส.	โหร

2.3 การเพิ่มรูปสระ แบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

2.3.1 การเพิ่มรูปสระ “ ะ ” (สระอะ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ชาต ป., ส.	ชาตะ
ฐร ป., ส.	ฐระ
นวก ป., ส.	นวกะ
ปุรณ ป., ส.	บุรณะ
ประกาศ ส.	ประกาศ
ประสูติ ส.	ประสูติ
พันธ ป., ส.	พันธะ
ภาชน ป., ส.	ภาชนะ
โมฆ ป., ส.	โมฆะ
ราค ป., ส.	ราคะ
โลห ป., ส.	โลหะ
วาหน ป., ส.	พาหนะ
หายน ป., ส.	หายนะ
หิม ป., ส.	หิมะ
อาสน ป., ส.	อาสนะ

2.3.2 การเพิ่มรูป “๕” (สระอะ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ชนติ ป.	ขันติ
ฉนท ป.	ฉันท
ปภษ ส.	ปักษ
พนธ ป., ส.	พันธะ
วย ป., ส.	วัย
วิจย ป., ส.	วิจัย
สงเกต ป., ส.	สังเกต
สญจร ป., ส.	สัจจร
สนนิปาต ป., ส.	สันนิบาต
อนุมติ ป., ส.	อนุมัติ
อลงการ ป., ส.	อลังการ
องคาร ป., ส.	อังคาร
อนตราย ป., ส.	อันตราย
อาคนตุก ป., ส.	อาคันตุกะ
อุทย ป., ส.	อุทัย

2.3.3 การเพิ่มรูปสระ “- ำ” (สระอา)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กรปุร ส.	การบูร
กलि ป., ส.	กาลิ
ปุรว ส.	บูรพา
ปรกฏ ส.	ปรากฏ
ปรศรย ส.	ปราศรัย
โยธ ป., ส.	โยธา

2.3.4 การเพิ่มรูปสระ “ิ” (สระอี)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
วรุณ ป., ส.	พริณ

2.3.5 การเพิ่มรูปสระ “ุ” (สระอุ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ชมพุนท ป.	ชมพูนุท

2.3.6 การเพิ่มรูปสระ “โ-” (สระโอ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
อุ้มงค ป.	อุ้มงค์
โมห ป., ส.	โมโห

2.3.7 การเพิ่มรูปสระ “ะ” (สระเอาะ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
วิครห ส.	พิเคราะห์
สัครห ส.	สงเคราะห์

3. การปรับเปลี่ยนเครื่องหมาย หมายถึง การเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปเครื่องหมายต่าง ๆ ในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อภาษาไทยยืมคำเหล่านั้นมาใช้

3.1 การเปลี่ยนเครื่องหมาย แบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

3.1.1 การเปลี่ยนรูปเครื่องหมายนิคหิต (ในคำภาษาบาลี) หรือ อนุสवार (ในคำภาษาสันสกฤต) เป็นรูปพยัญชนะในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปัสสุล ป.	บังสุกุล
วงศ์ ส.	วงศ์
สัวร ป., ส.	สังวร
สัเวชน ป., ส.	สมเพช
หัส ป., ส.	หงส์

3.1.2 การเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย ฤ (เรฆะ) ในคำภาษาสันสกฤต เป็นรูปพยัญชนะ รร ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กรุม ส.	กรรม
ครุภ ส.	กรรม
ตรุก ส.	ตรรกะ
ตรุขนี ส.	ตรรกะ
ธรมตา ส.	ธรรมดา
ปริกรุม ส.	ปริกรรม
ปริวรรต ส.	ปริวรรต
วรค ส.	พรรค
วรค ส.	พรรค
วรณนา ส.	พรรณา

3.1.3 การเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย รุ (เรผะ) ในคำภาษาสันสกฤต เป็นรูปสระในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ตรก ส.	ตริก

3.2 การตัดเครื่องหมาย พบการตัดรูปเครื่องหมายพินทุที่ใช้เขียนคำภาษาเดิม เมื่อนำคำมาใช้ในภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กณท ป.	กัณห์
โกธร ส.	โกธ
ชนติ ป.	ชนติ
ครหา ป.	ครหา
จกร ส.	จักร
ฉตร ส.	ฉัตร
ทกษ ส.	ทักษะ
นิทรา ส.	นิทรา
ปักษ ส.	ปักษ
พทุธ ป., ส.	พทุธ
มงคฺล ป., ส.	มงคฺล
ยุทุธ ป., ส.	ยุทุธ
วรต ส.	พรต
สถาปน ส.	สถาบัน
อิฉฉา ป., ส.	อิฉฉา

3.3 การเพิ่มเครื่องหมาย พบการเพิ่มเครื่องหมายที่ไม่มีในบาลีสันสกฤต ได้แก่

3.3.1 การเพิ่มรูปเครื่องหมายวรรณยุกต์ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กปี ป.,ส.	กปี

3.3.2 การเพิ่มรูปเครื่องหมายทัณฑฆาตในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กษตฺรีย ส.	กษัตริย์
เจติย ป.	เจติย์
ฉนท ป.	ฉันท
ทณท ป., ส.	ทัณฑ

นิพนธ์ ป., ส.	นิพนธ์
ประสงค ส.	ประสงค์
ยุทธ ป., ส.	ยุทธ
รมณีย ป., ส.	รมณีย์
วรค ส.	พรรค
วิสุน ส.	พิสุน
ไวโรจน ส.	ไพโรจน์
สนเทท ป., ส.	สนเทห์
เหมนต ป., ส.	เหม็นต์
อวรรณ ป., ส.	อวรรณ
อุทาหรณ ป., ส.	อุทาหรณ์

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตพบประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนรูปพยัญชนะ มีประเด็นที่ควรพิจารณา เช่น การเปลี่ยนรูปพยัญชนะ ป กับ บ, ว กับ พ, ต กับ ด, ฏ กับ ฎ, ส กับ ฉ อาจเกิดเนื่องจากพยัญชนะแต่ละคู่มีฐานที่เกิดเสียงใกล้เคียงกัน จึงสามารถใช้แทนกันได้ซึ่งพยัญชนะเดียวบางตัวส่งผลต่อพยัญชนะที่ควบคู่กับพยัญชนะเดียวก่อนหน้านี้ กล่าวคือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปพยัญชนะควบคู่ด้วย เช่น ปร เป็น พร, วย เป็น พย และ วร เป็น พร จากการสังเกตพบว่า การเปลี่ยนรูปเขียนระหว่างพยัญชนะแต่ละคู่ที่กล่าวมาทำให้การออกเสียงคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น ส่วนการตัดรูปพยัญชนะ โดยเฉพาะพยัญชนะที่เป็นตัวสะกดซึ่งส่วนใหญ่พบในคำยืมภาษาบาลีเป็นไปเพื่อลดจำนวนพยางค์ของคำที่ยืมมา ส่งผลให้การออกเสียงง่ายขึ้นเช่นกัน

2. การปรับเปลี่ยนรูปสระ มีประเด็นที่ควรพิจารณา เช่น การเปลี่ยนรูปสระ พบว่ารูปสระในภาษาเดิมแม้จะมีรูปตรงกับภาษาไทย แต่เนื่องจากฐานที่เกิดของเสียงมีความแตกต่างกัน จึงทำให้คนไทยไม่สามารถออกเสียงสระในภาษาเดิมเหล่านั้นได้ถูกต้อง หากพิจารณาเพียงรูปเขียนในภาษาเดิมแล้วออกเสียงสระแบบไทยจะพบว่า เสียงสระที่เปลี่ยนไปมักเป็นกลุ่มสระที่มีลักษณะการออกเสียงใกล้เคียงกัน เช่น “-” “-” “-” “-” “-” เป็นกลุ่มสระที่เวลาออกเสียงจะไม่ห่อริมฝีปาก หรือรูปสระ “-” “-” เป็นสระหลัง ริมฝีปากห่อ นอกจากนี้ การเปลี่ยนรูปสระเสียงยาวเป็นรูปสระเสียงสั้น หรือรูปสระเสียงสั้นเป็นรูปสระเสียงยาวนั้นไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว หากแต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปเพื่อความสะดวกในการออกเสียงเท่านั้น

การเพิ่มรูปสระ เช่น การเพิ่มรูปสระ “ะ” (สระอะ) ท้ายคำ เกิดขึ้นเนื่องจากในภาษาเดิมพยางค์ที่ประสมด้วยสระ อ จมจะไม่ปรากฏรูปเขียน ดังนั้นคำในกลุ่มนี้หากยืมมาใช้ในภาษาไทยต้องมีการเติมรูป “ะ” เพื่อแสดงให้เห็นว่าพยางค์ดังกล่าวออกเสียง อ เต็มเสียง เช่น ส. ประกาศ เขียนเป็น ประกาศ และในบางกรณีเพื่อให้ไม่ออกเสียงพยัญชนะท้ายของคำยืมเป็นเสียงสะกด แต่ให้ออกเสียงเป็นเสียง อะ เช่น ป., ส. ราค ต้องมีการเพิ่มรูปสระ “ะ” (สระอะ) เขียนเป็น ราคะ ส่วนการเพิ่มรูป “-” (สระอะ) มักเกิดกับคำยืมที่รูปคำในภาษาเดิมมี สระ อะ ประสมในพยางค์ต้นและมีพยางค์ที่ตามมาเป็นตัวสะกด เช่น ส. ปกษ เขียนเป็น ปักษ์ หรือ คำที่ออกเสียง อ

ทั้งสองพยางค์แต่ไม่ปรากฏรูปสระ เช่น ป., ส. วัย เขียนเป็น วัย ซึ่งการเพิ่มรูปเขียน “ั” นี้เป็นไปตามอักขรวิธีไทยที่ทำให้พยางค์หรือคำนั้นออกเสียงเป็นเสียงสระ อะ ตามด้วยเสียงพยัญชนะสะกด ส่วนการเพิ่มรูปสระอื่น ๆ เป็นไปเพื่อให้การออกเสียงคำยืมจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตทำได้ง่ายขึ้นในภาษาไทย

3. การปรับเปลี่ยนเครื่องหมาย มีประเด็นที่ควรพิจารณา เช่น การเปลี่ยนรูปเครื่องหมายนิคหิต (ในคำยืมภาษาบาลี) หรือ อนุสवार (ในคำยืมภาษาสันสกฤต) เป็นรูปพยัญชนะ ง ในภาษาไทย อาจเนื่องมาจากในภาษาไทยนิยมออกเสียงเครื่องหมายดังกล่าวเป็น “ง” จึงเขียนตามเสียงที่ออก ส่วนคำ ป., ส. สัเวช เขียนเป็น สมเพช เนื่องจากในภาษาไทยเปลี่ยนพยัญชนะ ว เป็นพยัญชนะ พ ส่งผลให้เครื่องหมาย “◌” เปลี่ยนรูปเป็นพยัญชนะ ม เนื่องจาก ม เป็นพยัญชนะตัวสุดท้ายของวรรค ป ซึ่งเป็นพยัญชนะวรรคเดียวกับ พ ที่ตามมา การเปลี่ยนรูปเขียนที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นอิทธิพลที่ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีต่อภาษาไทย ส่วนการเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย ฤ (เรฆะ) ซึ่งเป็นเครื่องหมายในภาษาสันสกฤต เป็นรูปพยัญชนะ รร ในคำภาษาไทยเกิดขึ้นเนื่องจาก ฤ (เรฆะ) ในภาษาสันสกฤตออกเสียงเพียงกึ่งเสียง และเป็นหน่วยเสียงที่ไม่มีในภาษาไทย ดังนั้นเมื่อภาษาไทยยืมคำที่ใช้ ฤ เรฆะ ในสันสกฤตมาใช้จึงเปลี่ยนรูปเป็น รร เพื่อให้ออกเสียงเป็นเสียง อะ ได้เต็มเสียง

การตัดเครื่องหมาย ตักรูปเครื่องหมายพินทุที่ใช้เขียนคำภาษาเดิม เกิดขึ้นเนื่องจาก พินทุ เป็นเครื่องหมายที่ไม่มีในระบบการเขียนของภาษาไทย และการเพิ่มเครื่องหมายวรรณยุกต์ เป็นไปเพื่อความสะดวกในการออกเสียงอย่างไรก็ตามแม้คำที่ยืมมาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตโดยส่วนใหญ่จะไม่ปรากฏรูปเครื่องหมายวรรณยุกต์ แต่พบว่าคำเหล่านั้นมีการเพิ่มเสียงวรรณยุกต์เพื่อสะดวกในการออกเสียง และเพื่อให้สอดคล้องกับระบบเสียงในภาษาไทยที่มีเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงสำคัญในภาษา ส่วนการเพิ่มเครื่องหมายทัณฑฆาตในคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เพื่อต้องการตัดทอนเสียงของคำหรือปรับลดจำนวนพยางค์ของคำที่ยืมมาให้สั้นลง เนื่องจากคำในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตส่วนใหญ่เป็นคำหลายพยางค์ ส่วนคำในภาษาไทยเป็นภาษาคำโดด ดังนั้นเมื่อเรารับคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยจึงต้องเขียนเครื่องหมายทัณฑฆาตกำกับไว้บนอักษรสุดท้ายของพยางค์หรือคำที่ไม่ต้องการออกเสียงเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของคำในภาษาไทยซึ่งมีลักษณะเป็นภาษาคำโดดนั่นเอง

อนึ่งผู้วิจัยพบว่า ผลการศึกษาในส่วนการปรับเปลี่ยนรูปเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย สามารถนำมาใช้ในการตั้งข้อสังเกตคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ใช้อยู่ในภาษาไทยได้บางประการ ดังตัวอย่างเช่น

คำในภาษาไทยที่มีพยัญชนะต้นเป็นพยัญชนะควบกล้ำซึ่งเป็นหน่วยเสียงที่ไม่มีในระบบเสียงภาษาไทย เช่น “ปร” ซึ่งเปลี่ยนรูปเขียนมาจาก “ปร” หรือ พยัญชนะต้น “พย” ซึ่งเปลี่ยนรูปเขียนมาจาก “วย” เป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาบาลีและ/หรือสันสกฤต ตัวอย่างคำ ได้แก่ บริสุทธิ์ (ป. บริสุทธิ์) และพยายาม (ส. วุยายาม) หรือคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะควบกล้ำ “ประ” เป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาสันสกฤต เช่น ประโยค (ส. ปฺรโยค)

คำที่เขียนโดยมีรูป “ั” (สระอะ) และมีเครื่องหมายทัณฑฆาตกำกับเป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาบาลีและ/หรือสันสกฤต เช่น ฉันท (ป. ฉนฺท) ปักข์ (ส. ปกฺข)

คำที่เขียนด้วยเป็นรูปพยัญชนะ “อ” ประกอบกับรูปสระจม เช่น “-า” “-ุ” ซึ่งรูปเดิมในภาษาบาลีและสันสกฤตเขียนด้วยสระลอย และท้ายคำมีรูป “ะ” เป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาบาลี และ/หรือสันสกฤต เช่น อาสนะ (ป., ส. อาสน) อุจจาระ (ป., ส. อุจจาร) อาคันตุกะ (ป., ส. อาคนฺตุกะ)

คำที่เขียนด้วย “รร” ซึ่งรูปเดิมในภาษาสันสกฤตคือ เครื่องหมาย ฤ (เรฆะ) เป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาสันสกฤต เช่น ดรขนิ (ส. ตรฺขนิ) ธรรมดา (ส. ธรมฺตา) บริกรรม (ส. ปริกรรม)

จากผลการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนรูปการเขียนของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ส่งผลให้การเขียนคำยืมเหล่านั้นทำได้ง่ายกว่าการเขียนให้เหมือนคำในภาษาเดิม นอกจากนี้ยังทำให้เกิดคำยืมที่มีรูปเขียนรวมทั้งการออกเสียงเหมาะสมกับบริบทการใช้ภาษาในสังคมไทยอีกด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการปรับเปลี่ยนรูปเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียงคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต การคงรูปคำและการเปลี่ยนแปลงรูปคำ และวิธีการสังเกตคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรมีการนำความรู้เรื่องการปรับเปลี่ยนรูปเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตไปใช้ในการศึกษาคำยืมจากภาษาทั้งสองที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลอื่นๆ เช่น คำที่ใช้ในการตั้งชื่อ อาทิ ชื่อสถานที่ ชื่อบุคคล รวมทั้งคำที่อยู่ในวรรณคดีหรือวรรณกรรม เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในฐานะคำยืมในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทยต่อไป

รายการอ้างอิง

- จิตตาภา สารพัดนึก ไชยปัญญา. (2564). ที่มาและรูปเขียนที่เปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาหน่วยศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ใช้ในการตั้งชื่อ. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 29(1), 26-47.
- ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร. (2562). วิธีการนำคำสันสกฤตในรูปแบบของวรรณกรรมมาใช้ในภาษาไทย. [สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- ณัฐา วิพลชัย. (2558). ลักษณะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องพระมหาชาติคำกาพย์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), 17-45.
- พระมหาพิชณฺ์ สณฺณเมโธ, พระศรีสิทธิมนฺี และวีรกาญจน์ กนกกมลเศศ. (2564). การเปลี่ยนความหมายของคำยืมภาษาบาลีที่ปรากฏในภาษาไทย. *วารสารวิชาการธรรมศาสตร์*, 21(1), 171-180.
- ภักดีจิรา ธรรมมานุธรรม. (2565). *การใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในพระวรสารสมัยอยุธยา*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ยุทธิชัย อุปการดี. (2566). การเปลี่ยนแปลงด้านอักขรวิธีของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในจารึกสุโขทัย. *วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย*, 9(1), 21-42.
- สาโรจน์ บัวพันธุ์งาม. (2564). การเปลี่ยนแปลงภาษาของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในปัญญาสาตกฉบับล้านนา. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 28(1), 188-227.